

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,

hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:
Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, fél-
oldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borításon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal
3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-
engedmény adatik. Bélyég-díj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főisko-
lai háznagy, kinek nevére inté-
zendő a lap minden anyagi dol-
gára s a külső hirdetésekre
vonatkozó küldemény.

Fentartsuk-é protestáns népiskoláink fele- kezeti jellegét?

II.

Mi protestánsok nem vagyunk az állami felügyelet ellenei, ha az a törvény korlátai közt gyakoroltatik és nem túlságos gáncsolódásban nyilvánul. Célunk az, a mi az államkormányé: népünk nevelése által elmelni a haza jólétét s biztosítani jövődjét. Iskoláink felekezeti jellegéről azonban lemondani nem akarunk, mert ezt protestáns egyházunk érdekében állónak tartjuk. Egyházunk érdeke azonban a magyar nemzeti állam érdekével sohasem ellenkezett, sőt azzal, a történelem tanúsága szerint, legtöbbször ugyanazonos volt. Midőn szenvedtek protestáns őseink, ugyanakkor gyászos idők borultak a magyar nemzetre. Viszont ha a haza egeről elvonultak a borús fellegek, jobb idők derültek a protestáns egyházra is.

A hazai közélet terén előfordult legújabb események nem azt mutatják-é, hogy protestáns egyházunk hivatása nem szűnt még meg? A józan szabadelvűséget, igazi felvilágosodást veszélyeztető középkori áramlatok ellen még folyvást hivatása protestálni. Vajjon ezen hivatást felekezeti iskoláink megtartásával, vagy azok nélkül vagyunk-e inkább képesek betölteni?!

Ha az állam a fizetési minimumot túl magasra szabván, ez által akarja iskoláink felett a teljes rendelkezési jogot magához ragadni s a szegényebb felekezetek, tehát mi protestánsok, erőnk gyengesége tudatában átadjuk iskoláinkat az államnak: ne gondoljuk, hogy a gazdag római és gör. kath. felekezetek bennünket utánozni fognak, sőt inkább iskoláik megtartása végett nem riadnak vissza nagyobb áldozatoktól sem. Előáll egy sajátságos helyzet. Az nevezetesen, hogy a hazai hitfelekezetek közül csak a

protestáns egyháznak nem lesznek saját felekezeti iskolái, melynek autonómiája pedig egyedül bir történelmi joggal. Az igazi szabadelvűség és felvilágosodás érdeke követeli, hogy hitfeleink szívében a prot. öntudatot és szellemet folyvást élesszük és erősítsük. Míg hazánkban több helyen, közelebb egyházmegyénk területén is oly helyek vannak, a melyekre a hívők ezrei a boldogságos Szűz csodatevő képéhez vándorolnak, senki sem vethet szemünkre felekezeti elfogultságot e miatt.

Szükségünk van erre a napjainkban mindinkább terjedő különböző secták ellenében is. A tervbe vett teljes vallásszabadság s lehető legszabadelvűbb vallásügyi törvények mellett, ezen egy mód áll rendelkezésünkre, t. i. a protestáns szellem és öntudat kifejlesztése és ápolása népünknel. Hitfeleink nagy tömege a népiskolában nyeri a szükséges képzést és nevelést, a mely irányzatnak ott hívévé lesz, ahhoz fog ragaszkodni egész életében, „quo semel imbuta est recens servabit odorem testa diu.“

A felekezet nélküli állami és községi iskolákban alkalmazható bármely hitvallású egyén, de interconfessionalis az állami tanító sem lehet; oly embert pedig, a ki vallástalansággal dicsekednék, talán az államkormány sem szívesen alkalmazna. A tanító a gyermek kedélyvilágára akarván hatni, a vallásos érzés húrjait mulhatatlanul érintenie kell. Az ő vallásos eszméi s nézetei önkénytelenül is érvényesülnek a gyermek lelkében, saját egyéni nézetei és eszmevilága átültetnek növendékeibe.

Jól esnék-é a protestáns szüléknek, hogy ha egy szép napon a róm. kath. vallású, vagy épen izraelita tanító lelki világát s vallásos nézeteit látnák visszatükrözve gyermekeik lelkületében?

Azt mondja erre K. L. úr, hogy a jövő állami iskoláiban ott lesznek a lelkészek, mint a felekezeti érdekek hív képviselői. Erre az a feleletem, hogy az egyházi szent szolgálatok végzése, a sokat emlegetett cura pastoralis gyakorlása, egyházi közigazgatás, anyagi ügyek ellenőrzése s az ezekkel járó irodai teendők, valamennyire nagyobbacska egyházunkban is egy egész embert teljesen igénybe vesznek. Lelkészeink legnagyobb része nem fejthet ki e miatt, mint vallástanító kellő tevékenységet, nem kísérheti folytonosan szemmel a növendékek vallásos képzésének menetét, a hetenként kiszabandó 2—3 vallástani órán nem vezetheti el azokat minden szükséges vallásbeli ismeretekre, nem adhatja meg a kellő vallásos képzést sem.

A vallásos képzéshez nemcsak a bibliai történetek, hit- és erkölestani tanítása, hanem az egyházi énekek begyakorlása is tartozik.

E tekintetben eddigi felekezeti iskoláinkra alig lehetett panasz. Földmivelő népünknek kedvelt könyve a közönséges énekes könyv, ezzel őt az iskola megbarátkoztatta. A jövőben aligha lesz ez így, az állami iskolák mellett, kivált ha az egész vallásos képzésre alig enged többet az állami tanterv hetenként 2—3 óránál.

A felekezet nélküli állami iskola tanítójának óvakodni kell, hogy Krisztusról s idvezítő evangéliumáról valamit szóljon a gyermekek előtt, mivel az állami iskolának keresztyének és nem keresztyének egyenjogú polgárai s a Krisztusról

szóló tan a nem keresztyének öntudatát sérti. Még ha túlnyomóan református népességű is az iskola, nincs jogosultsága annak, hogy tanulás előtt és után megzendüljenek hitfelekezeti énekes könyvünknek dallamai, s hogy növendékeink naponként megjelenjenek a közisteni-tiszteleten, mert az állami tanítótól a tanításra rendelt drága idő elrabolnának ez által; holott a tapasztalat bebizonyította, hogy az efélék, mint megannyi ének- és vallásos gyakorlatok jótékony befolyással voltak a növendékek vallásos irányban kiképzésére.

Csekélyeknek látszó, bár nagy fontosságú dolgok ezek, s az államosítás barátait talán mosolyra is indítják. Így történt ez pár évtizeddel ezelőtt, midőn egyik, Belényes vidékén lévő tiszta oláhság közzé ékelt kisebb egyházunkban állami iskola állítottatott fel. Egy egyszerű földmivelő presbyter azon kérdést koczkaztatta azon alkalommal, hogy hát a zsolttárok tanításáról, hogy lesz gondoskodva ezután? A kir. tanfelügyelő boszúsán kérdezte, hogy tehát ily csekélységeknek is tekintetbe kell jönniök ily fontos ügynél? Pedig amaz egyszerű hitsorsosunk öntudatlanul is fontos eszmének adott kifejezést, t. i. a nagy magyar református egyházhoz való tartozásának s hű ragaszkodásának, és nem lehetetlen, hogy azon tudatának is, hogy az ő és lakostársainak magyar nemzetisége amaz énekek ismeretével áll, vagy esik, — K. L. úr kedvencz kifejezését használva. Midőn nem zeng a református zsolttár

† TÁRCZA. †

A kathólikus népek jövője.

Tanulmány a társadalmi s gazdasági élet köréből.

Írta: **Laveleye Emil**, a belga kir., a madridi, lissabonni akadémiák, a francia Institut tagja stb.

A 30. francia kiadás után fordította:

Dr. BARTHA BÉLA jogtanár.

— Jogosított magyar fordítás. —

IV.

A reformáció már azért is kedvező hatással volt azon népek haladására, melyek elfogadták, mert megengedte nekik szabad intézmények alapítását, míg a katholicizmus vagy zsarnokságra, vagy anarchiára, vagy fölválta mindkettőre vezet. A protestáns népek természetes kormányformája a képviseli. A kath. népek természetes kormányformája — úgy látszik — a zsarnoki. Míg ennek vannak alávetve, addig békében maradnak; megvan a hozzájuk illő uralmi alkat; ha megkísérli tőle megszabadulni, fölbomlik a rend s elgyöngülnek: természetükkel ellenkező állapotba jutottak. Ezt állítja a „L'Univers“ és a „Civiltà Catholica“ is, a pápai udvar két közlönye s szerencsétlenségre úgy látszik, hogy a tények igazat adnak nekik.

Gyakran kérdezték, mi annak az oka, hogy a németalföldi, angol és amerikai forradalmak sikert arattak, míg a francia forradalom — ha nem csalódunk — eredménytelen maradt. Guizot még külön munkát is adott ki e kérdés megvilágítása végett, mely valóban magában rejti végzetünk titkát. Nem habozom azt felelni, hogy ez onnan van, mert az előbbieket protestáns államokban mentek végbe, az utóbbi katholicus államban. Voltaire ezt már előre látta. Azt kérdezi önmagától, miként lett Francia- és Angolország kormánya oly különböző, mint Marokkóé s Velenczéé? „Vajjon nem azért történt-e ez, — folytatja tovább — mert az angolok folyton panaszkodván a római udvarra, teljesen le is rázták szégyenletes jármát, míg könnyebb vérű népünk elviselte, tettevén, hogy nevet rajta s tánczolván lánczaival.“ Voltaire igazat mondott, de vajjon nem ő indította-e a nevetést s nem ő volt-e a táncz vezetője?

Napjainkban már kétségtelenül be tudjuk bizonyítani, a mit a XVIII. század nemes szellemei még csak félig-meddig láttak. Még nem volt megvilágítva az a döntő befolyás, melyet a vallás formái gyakorolnak a politikára és a nemzetgazdaságra. Ezt most már tisztán látjuk s napról-napra kétségtelenebbé válik korunk eseményei folytán.

A vallás oly mély hatást gyakorol az emberekre, hogy ezek mindig hajlandók a vallási szervezetet venni irányadóul az állam szervezésében is. Hol az uralkodó az istenség képviselője gyanánt szerepel, ott sehol sem

templomukban és hajlékaikban, kihal a magyar ige is az ajkokról.

En tehát az eddigiiek resultátumaként ki-
mondok, hogy növendékeink prot. szellemű
vallásos oktatását az egyházi előljáróság fel-
ügyelete alatt levő felekezeti iskolákban bizto-
sabbban elérhetőnek tartom, mint az állami tanítók
mellé alkalmazandó vallástanítók által.

De nem látom feltétlen biztos alapra fektetve a közoktatás ügyét az államosítás által nemzetünk jövőjére való tekintetből sem. Nagyemlékű Révész Imrénk maradandó becsű Figyelmezőjében megírta, hogy a közoktatást teljesen állami kezelés alá adnunk azért is nem lehet, mert az állam-kormányok igen gyakran változnak, egyszer egyik párt jut többségre, máskor a másik. Az európai országok példája azt mutatja, hogy a szabadelvű kormányt követi a radikális, nem ritkán a klérikális. Mindegyik törekszik a közoktatás ügyét saját módja és ízlése szerint rendezni. Lehet az egyiknek működése a valódi szabadelvűség javára, haladhat a másik reactionarius irányban, lerontván azt, a mit amaz épített. A párt- és kormányválságból származhat kormányforma-változás és alkotmányválság is. Ez eshetőségek előfordulhatnak nemzetünkönél is. Itt a kormányválság, párt- és kormányforma-változás a nemzeti eszmére is kedvezőtlen, sőt veszélyes lehet.

Ha bekövetkeznék az, mitől Isten óvjon, hogy hazánkban a törvényszerű alkotmányos

kormányzás felfüggesztetnék, vajjon akkor a közoktatás állami kezelése nyujtana-e oly fényes kilátást a nemzeti eszme jövőjére nézve, mint most, a szabadelvű nemzeti kormány idejében? Mi sorsa lenne akkor állami iskoláinknak? Quid tunc?! kérdezhetjük joggal államosító hajlamokkal bíró hitfeleinktől.

Ha jönni fog a megpróbáltatás ideje, a midőn bal sors tépi a magyart s megnehezül hazánk felett az időknek viharos járása; vagy ha jönni fog az, a minnek bekövetkezését hinni nem tudom, nem is akarom: hogy Tisza, Duna téreit ellenséges harcosok paripái tiporják, — akkor . . . ! meg vagyok győződve, hogy az akkori magyar reform. egyház egyik erős menedékhelye lesz a nemzeti ügynek, de a mi utódaink, az akkori református lelkészek meg lesznek bénítva működésökben, ha mi most, az önmagunkról megfélekedés egy pillanatában átadjuk az államnak felekezeti jellegű, de nemzeti szellemű iskoláinkat.

Legyen szabad még egy pár kérdést intéznem ez ügyből kifolyólag az államosítás barátaihoz. Mi közülünk, a magyar ref. egyház lelkészei közül nagyon kevésnek jut eszébe széles e hazában, hogy hivatalos állásaink államosítása által óhajtsunk anyagi bajainkon könnyíteni, pedig kevésbé jobb javadalmazás többekre nagyon is felférne. Mi a magyar államhoz hívek vagyunk, a mit ugyan érdemül emlegetnünk nem szabad; lévén az kötelesség.

fejlődhetik ki a szabadság, mert a ki Isten nevében cselekszik, annak hatalma szükségkép korlátlan. Az ég parancsai fölött nem lehet vitatkozni. Az egyszerű halandók kénytelenek meghajolni s engedelmessé válni. Nem ismerik kivételt e szabály alól. A régi ázsiai birodalmakban s most is a mohamedán államokban, valamint a katolikus országokban, melyekben a király isteni jog alapján uralkodik, a népe teljes szolgátságban sínylik. Szabad volt Athénben és Rómában, mert a polgártársak által választott kormányzók nem adták ki magukat az istenség képviselői gyanánt. A papi rend nem volt külön kaszt és kevés befolyást gyakorolt az államügyekre.

Az első keresztyénség különösen kedvező volt a szabad és demokratikus intézményekre. Noha asketikus irányzata érzéketlenné tette az embert a földi érdekek iránt s nem igen sarkalta polgári jogai kikövetelésére, de fölemelvén s megtisztítván az erkölcsiséget, képesebbé tette az embert önmagának kormányzására és a szabadsággal való élésre. Az első századok keresztyén egyesületeiben nagy egyenlőség uralkodott s minden hatalom a néptől származott. Az írás szava s a közvélemény volt a kormányzat szabályozója. Az első keresztyén egyház-községek valóságos demokratikus köztársaságok voltak. S midőn a presbiterianusok a XVI. században visszaállították az egyház eredeti szervezetét, nem alkothattak mást, mint köztársasági intézményeket az államban.

A katolikus egyház ellenei épúgy, mint védelmezői, összetévesztik a keresztyénséget a katholicizmussal.

A kik megtámadják a keresztyénséget, neki tulajdonítják a kath. egyház elveit, visszaéléseit és bűneit; s a kik védelmére kelnek a katolikus egyháznak, a keresztyénség érdemeire, erényeire s jótéteményeire hivatkoznak. Mindkét rész téved. A keresztyénség előnyös a szabadságra, míg a katolikus egyház, csalhatatlan fejének tanubizonyossága szerint, halálos ellensége. Az egyházi intézmények története folytonos haladást mutat a hatalom mind nagyobb központosítása felé. Kiindult az első századok egyenlősítő, képviseleti demokráciájából, hogy a XIX. században a csalhatatlanság, eme képzelhető legnagyobb zsarnokság proklamálásában végződjen.

Kezdetben demokratikus köztársaság volt, majd arisztokratikussá lett, midőn a püspökök kiterjesztették hatalmukat, a nélkül, hogy a pápával szemben elvesztették volna függetlenségüket; s még akkor, midőn a zsinatok gyakorolták a legfőbb ellenőrzést, alkotmányos monarchia vala; ma pedig a theokrácia és abszolutizmus eszményképét valósítja meg. Ha a polgári társadalom — a tények bizonyossága szerint — a vallási társadalom mintájára igyekszik formálódni, akkor tiszta zsarnoki kormányzatnak kell magát alávethetnie. Ezt kívánják az egyház hívei is. Bossuet „Politique tirée de l'Écriture Sainte“ (A szentírás alapuló politika) című iratában meghatározza a katolikus országnak alkalmas kormányformát. „A királyokat Isten rendeli, azok az ő szolgálói s általok uralkodik a népeken.“ „A királyi hatalom korlátlan.“ „A fejedelem nem köteles senkinek

Hívek vagyunk azért, mert tudjuk, hogy az bölcsőnk s majdan sírunk is lesz, „ez ápol s eltakar.“ De kérdem, hogy a nemzetiségi vidékeken beoltja-e az állami iskolák tanítóiba ezen hűséget az állami kinevezés és az állami fizetés élvezése? Ha ez megtörténnék is, képesek lesznek-e ők ezen hűséget növendékeik szívébe átültetni s megerősíteni annyira, hogy midőn az iskolából kilépnek, az ellenkező áramlatok közt is e hűség érzetét szíveikben megőrizni buzgón törekedjenek? Kérdem továbbá, hogy vajjon a nemzetiségi vidékeken működő állami hivatalnokok az állami kinevezés és nagy fizetés mellett, mind őszinte hivei-e a magyar állameszmének, olyanok-e, hogy reájok baj s veszély közt bizton számítani lehet? Vajha ne hiába hitegetnénk magunkat ilyesmivel!

A népoktatás államivá tétele is tehát, mint minden emberi találmány, csak az idők vihariban állhatja ki a tűzpróbát s nekünk, a magyar ev. ref. egyház lelkeszeinek senkisémet veheti rossz néven, ha a multak küzdelmeiben kipróbált intézményeinkhez ragaszkodunk. Ezer éve lesz már nemsokára, hogy nemzetünk áll az európai népcsaládok közt. Mi tartotta fenn itt eddig? Egyéb erényei közt az, hogy mindig akadtak oly vezérférffiai, kormányosai, kik önfeláldozásra kész, elszánt akarattal, de körültekintő megfontolással s józan előrelátással vezették ügyeit.

Bezárom azért ezen igénytelen soraimat

azon hő óhajással, hogy adjon Isten e hazának, adjon a mi református egyházunknak a jövőben is mindenkor ily vezérférffiakat!

Nyír-Bogát.

Mózes András.

Megjegyzések a fentebbi czikkre.

A mennyire lehetséges, kerülni óhajtván minden polémiát, a Mózes András úr ezen cikkének különösen az első részében reám vonatkozólag elmondottakra egyszerűen megjegyzem, hogy én „államosító“ nem voltam és nem is vagyok. Egész életem s összes működésem ellene mond e feltevésnek. A tanítók fizetéséről írott cikkemben egyszerű regisztrátora voltam a felmerülő eseményeknek. Köztem és M. A. úr közt a tárgy érdemére nézve, úgy vélem, annyi a különbség, hogy én sötétebb színben látom a tényeket, mint ő. Engem nevezetesen nem nyugtat meg teljesen a vallás- és közoktatási miniszter egyik-másik, különben jóindulatu nyilatkozata, különösen most, a februári rendelet fázisain végig tekintve: — az a meggyőződés pedig megingatlanul szilárd, hogy bármily nagy szolgálatot tettek legyen a multban s tesznek jelenleg is nagy áldozatokkal fentartott ref. felekezeti iskoláink a magyar államnak: *különleges vagy kivételes törvényeket a mi iskoláinkra vonatkozólag nem fog alkotni a törvényhozás.* Hivatkozhatom e tekintetben arra a körülményre, hogy ime a legközelebbi zsinaton hozott törvények nem nyertek királyi megerősítést épen az iskolai ügyre vonatkozó rész miatt, mivel az államkormány az egész iskolaügyet egységesen óhajta szervezni.

Mivel M. A. úr, mint fentebb mondtam, reám vonatkozólag téves feltevésből indult ki: következtetései s itt-ott, többé-kevésbé gúnyos czélzásai egyszerűen tárgytalanok s magoktól elesnek. Nem is tartom érdemesnek rájuk válaszolni. Egyedül a részemre adott több

számot adni rendeleteiről.“ „A fejedelmeknek épúgy kell engedelmeskedni, mintha maga volna az igazság. Istenek ők s bizonyos módon részesei az isteni függetlenségnek.“ „Az alattvalók a fejedelem erőszakossága ellen csak alázatos kérelemmel léphetnek föl, minden dacz és züggölődés nélkül.“ E szerint, logikailag következtetve, kathólikus állam kormánya csak zsarnoki lehet,* először is azért, mert ilyen a mintául szolgált egyházé is; má-

* Ime, ide igtatom, mily pompás és erőteljes szavakban határozza meg a kathólikus hagyományszülte monarchiát, mely a caesarok és pápák Rómájából ered. „A fejedelemnek épúgy kell engedelmeskedni, mintha maga volna az igazság. Istenek ők s bizonyos módon részesei az isteni függetlenségnek. Mint Istenben egyesülve található minden tökéletesség, azonképen egyesül a fejedelem személyében az egyesek összes hatalma. Valamint ha Isten levénne kezét a világról, minden visszaesnék a semmiségbe, azonképen, ha a tekintély megszűnnék működni a királyságban, minden rend fölbomlanék. Képzéjétek el a fejedelmet kabinetjében: onnan indul ki minden rendelet, mely összhangzó működésre kényszeríti a hatóságokat, a vezéreket, a tartományokat, a hadseregeket. Ez valóban Istent jelképezi, ki az egek egében ülve trónusán, mozgásban tartja az egész roppant világot. Hiába rejtőznek el a gonoszok: Isten szeme mindenüvé követi őket. Épígy hatalmat adott Isten a fejedelemnek is, hogy fölfedezze a legnagyobb titokban tartott pártütést is; mindenütt ott vannak az ő szemei s az ég madarai értesítik a történekről. Sőt Isten a közügyek viteléhez oly átható tekintetet adott neki, mely föltárja előtte a rejtett gondolatot is. S ha fölfedezte a cselszövést, hosszú karjai megragadják ellenségét a világ végén is, fölfedezik az örvények mélységében, — nincs biztos rejtek ily hatalom előtt.“ Az amerikai köztársaság a kathólikus abszolutizmus ellentéte s a presbiterianus kálvinistaság gyümölcse és képmása.

sodszor, mert a királyok egyenesen Istentől vagy a pápától származtatván hatalmukat, nem lehet azt sem korlátozni, sem ellenőrizni.

Míg ellenben a reformáció az öskeresztyénséghez való visszatérés levén, mindenütt szabadabbá teszi a szellemet s ellentáll az önkényuralomnak. E szerint belső jellegénél fogva köztársasági és alkotmányos intézmények létesítésére törekszik. A protestáns ember a vallás terén csak egy tekintélyt ösmer: a bibliát. Nem hajlik meg egy ember előtt, mint a kathólikus; mindent megvizsgál és meghány-vet. A kálvinisták és presbiterianusok visszaállítván az egyház köztársasági szervezetét, a politikai társadalomba is ugyanez elveket és szokásokat veszik át. Teljesen igaz, a mivel Lamennais vádolja a reformációt: „Számúzték a tekintélyt a vallási társadalomból, számúzniök kellett a politikai társadalomból is s az Isten akaratát mindkettőben az egyes ember akaratával s eszével helyettesíténiök. Az egyes ember nem függvén többé, csak önmagától, szükségkép teljes szabadságot élvezett és saját ura, királya, istene lett.“ Montesquieu szintén azt mondja: „A kathólikus vallás jobban illik a monarchiához, a protestáns jobban a köztársasághoz.“

Luther és Kálvin nem hirdetik a zsarnoksággal szemben az ellenállást, sőt inkább elítélik s az engedelmességet dicsőítik. De ellentétben velök, a politikai s vallásszabadság, valamint a népfőnség elve a reformációból ered. Kétségtelen, hogy gyümölcsei mindenütt ezek voltak. A reformált írók követelik a nép jogait s

rendbeli jó tanács viszonzására szorítkozom, ajánlván M. A. úrnak, hogy ha jövőben valakinek cikkéből idéz, legyen szíves ezt szó szerint tenni. Igaz, hogy a betű megöl; de az idézetnél a szavakhoz való hűség tünteti fel az igaz értelmet. Így nevezetesen az én cikkemből vett két idézete közül az első egészen más értelmet ad, mint a mit én mondtam; a második pedig külső alkában olyan lapos, de testes csudabogár, a milyen az én tollamból nem szokott kiszaladni.

Kovács Lajos.

TANÜGY.

Iskolai értesítők.

2. *A kis-újszállási hat osztályu ev. ref. gymnasium* értesítőt Benő János igazgató adta ki. Közöve van benne Marusák Dániel szakvizsg. id. rend. tanár, történelmi kútfők nyomán írt, 36 lapra terjedő, figyelemre méltó értekezése IV. Henrik francia király politikájáról. A tanév történetének (37—42. lap) adatai között legörvendetesebbek, az igazgatótanács buzgóságára valló amaz intézkedések, melyek szerint a vallástant ezentul nem bienniumok szerint, hanem minden egyes osztály számára külön-külön fogják tanítani; továbbá a fentartó testület a város legszebb területén, az új gymnasiumi épület helyéül 20,000 frt értékű telket vásárolt; aztán 8 tanszékre évi 1200 forint fizetéssel, 200 frt lakbér és 50 frt ötödéves korpótlékkal pályázatot hirdetett, úgy hogy Kis-Ujszálláson a VII. gymnasiumi osztály 1893. szeptember 1-én okvetlen megnyílik. Maga a gymnasiumi épület is — mely 120,000 forintba kerül — ősz végén valószínűleg tető alá kerül. Ez újításokra annál nagyobb szükség volt, mert a tanári személyzet tagjai közt okleveles rendes tanár csakis az igazgató volt. Az ifjusági könyvtár áll 280 műből 422 kötetben 630 frt értékben.

A nyilvános tanulók száma 135, kik közül ev. ref. 72, r. kath. 23, izraelita 36; általában jeles 19, jó 33, kielégítő 56, elégtelen 24.

3. *A szatmár-németi ev. ref. főgymnasium* értesítőt Borsos Benő igazgató tanár szerkesztette. Terjedelme 88 lap, melyből tizet Markos Imre tanár székfoglaló értekezése foglal el „az algebráról s az egyenletekről történeti szempontból.” A másik értekező Bakcsy Gergely, klassz. filológiai rendes tanár, a ki 12 nagy ívréses lapon azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy Horatius művét milyen módon kell olvastatni gymnasiumainkban? Örvedetes és szép jelenség, hogy a tanári kar tagjai közül 8 okleveles rendes tanár. Tanulók létszáma a 8 osztályban 253, ebből református 168. A vizsgálatot tett 248 közül jeles volt 14, jó 34, elégséges 151, míg a többiek egy vagy több tárgyból kaptak elégtelen tanjegyet. A tanári kézi könyvtár áll 302 önálló szakmunkából 380 darabban, 19 tudományos folyóiratból 57 dbban és 25 vegyes munkából 27 drbban. Az ifjusági önképző körnek volt 50 tagja: 27 rendes, 23 rkivüli. A beadott dolgozatok közül elfogadtatott 7 próza, 11 vers. Az ifjusági könyvtár állománya 242 mű 362 kötetben. A természettani szertár eszközeinek értéke 2291 frtot, a vegytani szertár szerzeményeinek értéke 524 frtot, a rajzszerteré 296 frtot képvisel. Jelesen érett 3, jól 6, egyszerűen 11, két hónapra visszautasított 3. A tanári nyug- és gyámintézet vagyona 20,290 frt 39 kr.; míg a gymnasium alapjára tett adományok főösszege 57,685 frt 43 kr. Az igazgató berekesztő előterjesztéséből azt a meggyőződést szereztük, hogy ez a főgymnasiumunk sem lehet el többé az államsegély nélkül.

4. *Az ág. h. ev. egyetemes egyház pozsonyi theol. akadémiájának* Schneller István igazgató tanár által szerkesztett értesítője két füzetből van egybeállítva. Az egyik az igazgatói jelentés, a másik az intézet tiz éves fennállása alkalmából tartott megnyitó beszéd, mindenik 36 lap terjedelemmel; ezután jó a theol. akad. könyvtár

hol a protestánsok jutnak diadalra, szabad intézményeket alapítanak. Ellenségeik nem csalatkoztak, valódi szerencsétlenség gyanánt bélyegezték meg a reformáció s a szabadság között létező eme kapcsolatot.

„A hitújítók — mondja Velenceze egyik franciaországi követe a XVI. században — azt tanítják, hogy a királynak nincs hatalma alattvalói fölött. Ez út oly kormányformához vezet, — folytatja tovább — a minő Svájcban található s egyszersmind az egyeduralmi alkotmány és a királyság romlásához.“ *

„A lelkipásztorok — mondja Montlue — azt hirdették, hogy a királynak nem lehet oly hatalma, mely a népnek nem tetszik; mások azt prédikálták, hogy a nemesség nem különb, mint ők.“ ** Ez bizonyára a kálvinizmus szabadelvü s egyenlősítő fuvalma. Tavannes többször visszatér a hugenották demokratikus szellemére. „Köztársaságot alkottak — így szól — a királyi államokban s külön segédeszközeik, haderejük, pénzügyük vannak s népiés és demokratikus kormányformát akarnak.“ *** A nagy törvénytudós, Dumoulin, azzal vádolta a protestánsokat a parlament előtt, hogy „nincs más szándékuk, mint hogy Franciaországot népuralmi állammá

s oly köztársasággá alakítsák át, mint Genf, melynek grófját és püspökét elűzték s aztán el akarják törölni az első szülöttség jogát is, a polgárokat egyenlőkké tenni a nemesekkel, az ifjabb szülötteket az első szülöttekkel, mert hisz mindnyájan Ádám gyermekei s isteni és természeti jognál fogva egyenlők.“ Ezek nyilván a francia forradalom eszméi, s ha Franciaország a XVI. században csatlakozott volna a reformációhoz, már azon időtől kezdve szabadságot és önkormányzatot élvezett s azokat meg is tartotta volna. XV. Gergely 1622-ben írt a francia királynak, mert arra akarta birni, hogy semmisítse meg Genfet, a kálvinizmus és köztársasági eszmék tüzhelyét. Franciaországban IV. Henrik halála után a hugenotta Rohan herczeg „köztársaságot akar alapítani“, állítván, hogy a királyok ideje lejárt.

Szemére hányják a protestáns nemességnek, hogy Svájc példájára kis köztársasági államokra akarta szétbontani Franciaországot s a ligának érdemül tudják be, hogy megőrizte a francia egységet. A mit a hugenották akartak, nem más, mint a helyi önkormányzat, a decentralizáció, szövetséges államalkat, mely tiszteletben tartja a községi és tartományi önkormányzatot. Erre törekszik Franciaország, — de siker nélkül s a kálvinizmus után hiúsította meg a francia forradalmat s állítja vissza újra és újra a kényuralmat.

(Vége.)

* A reformáció politikai alapeszméit illetőleg I. Laurent tanulságos könyvét: „La Révolution française“ I. k. II. r. 3. §.

** Blaise de Montlue. Collection des Mémoires de Petétot I-ére. Série. XXII. k. 26. l.

*** Tavannes ugyanazon gyűjtemény XXIII. k. 72. l.

rendezéséről előre bocsátott tájékoztató és végül a könyvtár állományáról szóló jegyzék, melynek érezhető hiánya az, hogy az áttekintést megkönnyítő összegezés elmaradt, valamint az egész füzet tartalom-mutatóját is nélkülöznünk kell. Az akadémián egyébiránt előadott 6 rendes-, 2 magán-, 1 tiszteletbeli tanár és 1 ének-tanító. Beiratkozott 47 hallgató. Az akad. könyvtár tíz évvel ezelőtt alapított, ma áll 1113 műből 1707 kötetben és 126 füzetben. A magyar irodalmi önképző kör könyvtára 1293 kötetet s füzetet számlál. A kör, mint olyan, jelenleg nem létezik — sajnos! — de könyvtára nyitva van az ifjuság számára. A nagy könyvtár theol. osztályában van 4671 mű 6125 kötetben és 623 füzetben; a nem theologiai rész áll 12,319 műből 19,856 kötetben. Az önszegélyzőkör ingyenszegélyül 18 th.-nak 110 frtot nyújtott, kölcsönképen pedig kiosztott 767 frt 60 kr.-t. Reméljük, hogy kellő biztosíték mellett? Az olvasókör élénk buzgalmat fejtett ki a szokásos ifjusági ünnepek rendezése körül. Kívánjuk, hogy az új évtized legyen az akadémiára nézve az evangéliumi hitben való szilárdulás, alkotás, gyarapodás, virágzás áldott időszaka!

KÖZÉLETÜNK.

Nyilatkozat.

(Folytatása és vége.)

Az előbbieken elmondott tényekből kétségtelenül kitűnik, hogy valamint az 1892. ápril 21-én létrejött e. m. végzés „*sine me, de me*” hozatott, úgy a zavargások is, melyek a gyűlés után azonnal kitörték, nálam nélkül törték ki, sőt az ezekből keletkezett fegyelmi ügyek is 8 teljes hónapon keresztül nálam nélkül intéztettek, s a nélkül, hogy valaki csak egy szóval is megkérdezett volna.

S ha mindezen tények dacára A. Gy. úr gyanusító iratában úgy állít engem oda, mintha káplánom háta mögül mintegy én magam dolgoznom s mintegy szolidaritásban volnék vele a történetekre nézve: ám legyen neki az ő hite szerint, — én ily aljas gyanusításra nem felelek. A kik engem ismernek, tudják, hogy nem szoktam ily dologban magamat helyettesíteni s bár a békét és egyetértést mindenekfelett szeretem s mindennél többre becsülöm; de, ha valaki provokál, nem álcázva, hanem nyíltan s nem piszkolódással és gyanusítással, hanem az érvek és tények súlyával szoktam harczba menni.

Álnév alatt piszkolni mást, mint a hogy Szigethy tette, vagy hát mögött áskálódni és gyanusítani, mint a hogy most Asztalos úr teszi: ez nem a legtisztább jellem tulajdona. És épen ez volt az első, a miért Szigethy — mint főnöke — megróvtam; a második pedig az, hogy ezen dolgokat mint az esperes káplánja követte el.

Hogy dacára ennek, mégis magamnál tartom: ezen sokan csodálkoznak ugyan és sokan kárhoztatnak is érte, — de hát én a káplánt nem tekintem eselédnek, hanem jogi személynek, ki felett — még ha velem vagy az egyházzal volna is baja — az 1885-diki e. ker. statutum szerint a törvény ítél; ha tehát bűnös, vegye el büntetését, én őt a törvény elől el nem bujtatom, — „*fiat justitia!*”

Gyanusításai közt Asztalos Gy. úrnak az is ott van, hogy én „*kis öcsém*” (sic!) rendeltem N.-Károlyba káplánnak, a mivel valószínűleg azt akarta kifejezni, a mit egy levélben nemrég szemembe vágott, hogy én „*családi politikát követek.*”

Erre sem felelek, hogy visszavágjam, csak azért

hozom fel, hogy jó lesz ezt meghallani azon kevés számú rokonaimnak, kik ez egyházmegyében szolgálva, még eddig mindig azzal vádoltak, hogy érettek semmit sem teszek. Mert hát valamint az Asztalos úr állítása, úgy az ő panaszuk se igaz. Igaz ugyan, hogy mások felett különös kedvezményben őket valamint eddig nem részesítettem, úgy ezután sem fogom részesíteni, — de a mit a törvény, igazság és méltányosság megkíván, azt az ő részökre is — épen úgy, mint bárki részére — megteszem, míg esperes leszek. Többet nem, kevesebbet sem, — de annyit igen!

Gyanusító iratában azt is mondja A. Gy. úr, hogy a bírakat félrevezesse, miszerint az egyházmegyei bíróság az én elnökletem alatt ítelt úgy, a hogy ítelt, miben ismét azon gyanusítás rejlik, mintha az én elnökletem pressiót gyakorolt volna a bírakra. Azt azonban elhallgatja, hogy én a bíróság megalakulásánál mindjárt kijelentettem, miszerint ezen fegyelmi ügyekben káplánom részint mint vádló, részint mint vádlott szerepelvén, én az ítélethez részint nem vehetek s kértem magamat az elnöki széken helyettesíteni. Mire a bíróság világi elnök indítványára — az én kedvem és akaratom ellenére — az általam jelzett viszonyt nem látván akadálynak, a helyettesítés szükségtelenségét mondta ki. Tehát én voltam pressionálva s mégis A. Gy. szerint én gyakoroltam pressiót a bíróságra. Azt is elhallgatja, hogy midőn őt panaszával a bíróság köztörvényi eljárásra utasította, addig az ugyanazon cím alatt megindított másik fegyelmi ügyben meg Szigethy — a Debr. Prot. Lapban megjelent cikké miatt — mindenek várakozása ellenére megintésre ítélte. E szerint a hármass fegyelmi ügyben A. Gy. úr kapott egy megintést, a „Szűz Máriára s minden szentekre” való esketésért, Szigethy pedig *keltőt*. Ugyan hol van hát itt a *gyanított* pressió?

Asztalos György úr azzal is áskálódik ellenem, hogy esperességem alatt egy idő óta zavargások vannak az egyházmegyében. Persze, hogy igen! és pedig az az idő épen — a mint már említettem — a múlt évi ápril 21-én kezdődött; de hogy ezen zavargást én idéztem-e elő? — ki ha jelen lehettem volna a gyűlésen, ebből a szükség nélkül támasztott zavarból semmi sem lett volna — e kérdésben ítelt már az egyházmegye az új választás által, ha ugyan A. Gy. úr ezt is nem kifogásolja, mint mindent, a mit nem ő tesz s a mi épen ezért neki nem is szokott tetszeni.

Én tisztelem az öreg kort s kíméllettel viseltetem az öregeknek — kiképez ma-holnap magamat is kell számítanom — még gyöngéik iránt is; megmutattam ezt nemcsak most, hanem már korábban is épen nt. Asztalos György úr iránt, midőn a lelkészársai által illetékességi kihágás miatt ellene emelt panaszokat egyszer elhallgattattam, máskor békés úton elintéztem, míg a magam ilynemű sérelméért, mely súlyos következményeket vonhatott volna maga után, még kérdőre sem vontam, hanem az elkövetett hibát, a mennyire lehetett, utólagosan helyre hoztam; de ha ő mindezek dacára is engem ellenségének tart: erről, fájdalom, nem tehetek, valamint arról sem, ha sokan vannak ellenségei és gyűlölői; mert én a gyűlölködésre őket nem tanítottam, mivelhogy magam sem gyűlölök senkit.*

K.-Jánosi, 1893. június.

Segesvári József.

* Ezen nyilatkozat közzétételével befejezettnek tekintjük ezen ügyet Lapunk hasábjain. Tartoztunk az igazságnak azzal, hogy ezen odiosus ügyben a nagy esperes úr nyilatkozatát is napvilág elé bocsássuk, de mert a további felszólalásokban valószínűleg csak személyeskedések lépnének előtérbe, melyeket pedig olvasóközönségünk elé vinni nem szoktunk: mint mondtuk, ezennel lezárjuk ezen ügy előtt Lapunk sorompóját. Szerkesztőség.

IRODALOM.

Abriss einer Geschichte der evangelischen Kirche auf dem europäischen Festlande im neunzehnten Jahrhundert von Adolf Zahn Doctor der Theologie. 3-dik lényegesen javított kiadás. Stuttgart, 1893. 8. r. 291 l. (2. kiadás 1889.)

(Folytatás.)

A magyar protestánsok a német theologia után mennek, — onnan élnek, táplálkoznak; talán innen nálunk is az erőtlenség, a közönyösség, tájékozatlan ingadozás. Várad szent László városává idomul át szemünk előtt, a jezsuiták pártolóira találunk; a katolikus Canon, mit Luther tűzbe dobott volt 1520-ban, képes nálunk minden politikai pártot széthasítani. A református erős tudat rejtve lappang, villanyzó ereje csak perczeg, de nem dörög; az iskola-fentartó erő fogy, az állam karjába dőlve remél kegyelmi tengést. A koldussá tett szegény egyház nyulni kénytelen az alamizsna után: mert erőt nem egyesíti, szerte húz. Az egyház lelke: a hit s feje: a Krisztus, mindenütt háttérben van, az egyház csak gépezet, csikorogva jár, mert a keret, mely Istentől jó, s nem földi elem, hiányozni látszik belőle.

Legtanulságosabb az utolsó, azaz XIV. fejezet. Az olvasó alig tudja letenni kezéből, szól „az egyházközségek állapotáról.“ A theologia és gyülekezetek közti szakadás miatt a dogmai és egyházpolitikai kérdéseknél fontosabb a gyülekezetek életének szemlélete. A láthatlan világra való gondolás kezd eltűnni, az időt és erkölcsi szellemét nem a műveltség simasága, hanem az Isten félelme által mérhetni meg; mindig keresni és nyomozni, ez nem elég, ha az ős forrásokhoz le nem telepszünk. A természettudományok bámulatos haladása a földi iránti érzékeket ragadta meg, a hit tényeinek helyet alig enged s már lenni is terül a gondolat, hogy nincs Teremtőre szükség, a világ magától, valami gombából, vagy iszapból keletkezett. Három hatalmas tényező járui fel-forgatni az eddigi világmenetet: a) a judaizmus, mely a sajtót és börszót szállja meg; b) a munkás népet át-karoló szociálizmus (1.200,000 választó szavazattal rendelkezett), ez előtt nincs semmi tekintély se égen, se földön, s a vad atheismus réme kísért nyomain; és c) a romanismus. A vallást a vallástalanság kezdi felváltani, a régi haldokló római birodalom jelei mutatkoznak. Az érdekes cikkek 1. prédikáció a jelen szónokokról; a jelen kor oly rövid prédikációt kíván, mint a minő egy gyors mise; sok szónok tojás-tánczot jár. 2. A lelkészi ház. 3. Az evangéliomi sajtó, a sváb Held által alapított „Ev. vasárnapi lap“-nak 123,000 előfizetője van; a tudós theológiai szaklapok hiánnyal (deficit) dolgoznak, 500, 700, 800 stb. előfizetővel. A Prot. Kirchenzeitung 800, a Beweis des Glaubens 800 megrendelést számlál. 4. A Luther-biblia 1892-re lett kész. Az 5. és 6. cikk az egyházi és lelki énekekről tárgyal. 7. A kátéról, 8. a hitvallásról, 9. a szertartásról, 10. az evangélius népkönyvekről, 11. az egyleti mozgalmakról; a theologiai tudományoknál és iskoláknál mai napság az emberszereteti egyleti tevékenység méltó hatásu. Wichern János alapítá 1833. a belmissiót. Fliedner 1836. a kaiserswerthi diakonissa intézetet. 1879-ben 51 diakonissa anyaintézeté felelt a mű 3908 diakonissával; 50 évi fennállásakor 6000 diakonissa előállításával dicsekedhetett, évi bevétele 333,000 márka. Előszámlálvák a többi jótékony alapítások is, Gusztáv Adolf, biblia társaságok stb. A nagy német nemzet e téren messze

mögötte áll az angol tevékenységnek. 12. Az egyház-alkotmány a zsinat presbyterihez idomul. 13. A népiskola, a schulvereinok alakulása; a szabad gondolkodók (vallásra nem tekintők) ellenében evangéliomi tanító-egyleteket is kell alapítani. 14. A szektákról ad képet, a baptisták 1890-ben 105 gyülekezettel, 20,416 lélekkel bírtak. 15. A missiókról; legrégebb a morva testvéreké, 154 misszionáriusa van; a bázeli legdúsabb, évi bevétele 1889-ben 837,000 márka, működik 103 misszionáriusa. Összesen 16 misszió társulat tart 535 hitjártót, jövedelme 3 millió márka, sikere 200,000 pogány megtérítése. A zsidók közti misszió kezdetleges, lassan halad, a megtértek is kétes értékűek: pedig sok gondolkodónak szilárd véleménye: a jellemet, az embert csak a keresztyenség alakíthatja át. 16. A statisztikai részből felemlítjük következő adatokat. A legutóbbi népszámláláskor a német birodalom lakosainak száma volt 49.428,470, ebből evangélikus 31.026,810, katolikus 17.674,921, zsidó 567,884. Református 1½ millióra tétetik az evangélikusok közt szét-szórva. A porosz királyság összes népessége 29.955,281, ezek közt evangélikus (mindenfélé protestáns) 19.230,375, katolikus 10.252,807, zsidó 372,058. Berlin népessége 1890-ben állt 135,393 evangélikusból, 134,802 katolikusból, 79,286 zsidóból, 4897 dissidensből. A polgári házasság és anyakönyv hatása is befolyt, hogy Poroszországban (1890.) 33,006 gyermek maradt keresztleetlenül.

Második szakasz. 1. Franciaországról 3 cikkben ad rajtot elég röviden, 1891-ben volt 540,300 református, 110,513 lutheránus; egyházi lapjainak száma 80. 2. Belgium. 3. Dánia. 4. Svédország. 5. Norvégia. 6. Orosz birodalom, szinte rövid foglalásban mutatvák fel. 7. **Ausztria**, az eddigiekhez aránylag bővebb kifejtést nyert, indokolatlanul. Az egyház-alkotmányt rendező cs. kir. pápens folytán (1861. ápril 14.) évi államsegély a két hitvallásu (ág. és helv. hitv.) egyház egyházi és iskolai szükségéi fedezésére 41,660 frtot tett, melyet a császár 1887-ben 80,000 forintra emelt. A magyar protestánsoknak adott államsegély mily messze van aránylag! Ausztriában mindkét hitvallásu protestánsok számát 422,105 lélekre teszik.

8. **Magyarország** egy nyomtatott ivnyi terjedelmel foglal helyet, míg Ausztriának csaknem kétszer annyi tér engedtetett. Az egyházak multja és nagyságához képest a nem németországi részeknek nincs arányos és igazságos tér nyujtva s így az olvasó elé nem rajzolódhatik kellő kép. Az 1. fejezet a két prot. hitfelekezeti kifejlődését és tudományos munkálkodását tárgyalja felette röviden a reformációtól 1849-ig alig egy lapnyi terjedelmén. Jobb volna az ily sommás előzményt mellőzni, s csak a század elején a tényleges állást adni. Az 1525-iki rákosi végzés előtt csak képlegesen lehet a „jezsuita“ gyűlöletről szólni, a tartalom megvolt, a név későbbi keltü. **Batizi** kálvinista volta még nincs kiderítve biztosan. Hogy már 1552-ben (Martinuzzi véres halála után azonnal) csak 3 kath. főúri család lett volna István koronája alatti országokban, a történelmi valóság-nak nem hű tükrözetője; az ellentél, Szántó István jezsuita, 1600. évben kelt tudósításában fordul elő az adat, hogy ekkor már csak 8 mágnás-család volt katolikus. A tudományos munkálkodás mezején a pusztanevek említése kevés tájékozást ad a külföldnek. Legtömörebb a 2. fejezet, mely a ref. egyházat ismerteti. Az első ref. hitvallás eredeti neve „A debreczeni egyház hitvallása“, az egervölgyi jelző csak azon példánvoknak adatott, melyek a Habsburg háznak nyujtottak be. Az 1881-iki törvényalkotó zsinat s az új egyház-alkotmány sikerült kidolgozás; s az 1891-iki 2-ik zsinattal megadja a képet rólunk kifelé. Iskolaügyünk is bőséges helyet

foglal s méltán igazolja „a nagy áldozatkészséget.“ Szép és gazdag fejezet! Azután jó az ágost. hitvallásuk állapota tömören, de mivel az 1891-iki evangélikus zsinatról is van szó, előzőleg az 1791-iki zsinat elé nem megfelelő „az első és utolsó“ jelző. Az unitárius felekezet nem jó helyre esett e rovatba, kivált az erdélyi evang. egyház után közvetlen. A ref. egyháztól szakadt az el, főleg ellenünk fordul, nem is szokták „egyház“ névvel illetni a külföldi nagy történetirők, hanem a szakadékok (secták) közt említik. Egyházzal az tekinthető, melynek feje a Krisztus s a hívek az ő tagjai, a többi csak község, melynek emberi vezetője van. Jellemrajzi adat — statisztikai rész — zárja be a rövid ugyan, de elég élénk és érdekes ismertetést.

B. F.

(Folyt. köv.)

Külföldi apróságok.

Ma már annyira a statisztika légkörében mozog a társadalom, hogy szinte nem lehet el nála nélkül. Még a vallásos hívők buzgóságát is számokkal mérik a jelen modern világban, mintha a százazrek vakhiedelménél nem becsebb volna csak egyetlenegy léleknek is tiszta, igaz istenfélelme. Az azonban eldöntött dolog, hogy a tényállást a leghívebben fel lehet mutatni a számjegyekben, miért is a protestántizmus soha sem idegenkedett a statisztikai adatok nyilvánosságra bocsátásától, míg már a római papi furfang mindig úgy csoportosítja a türelmes számtételeket, hogy azok az ultramontánizmus dicsőítésének megannyi szószólói legyenek. Nem irigyeljük hiábavaló dicsekedésüket, legyenek az ő balhiedelmök szerint.

Németországban a nyilvános iskolák száma jelenleg 56,563, a tanítással foglalkozó egyéneké 120,032, kik közül 13,750-en tanítónők. A tanulók száma 7,925,688-rarug. Az iskolafentartási költségek egyre-másra 242,400,000 márkát igényelnek, a miből 69,305,000-et az állampénztár fedez. Minden 874 lakosra esik egy-egy népiskola és 66 tanulóra egy tanító; egy-egy gyermek évi oktatása átlagosan véve 30.58 márkába kerül. A mily megnyugtató ez a körülmény, épen olyan lehangoló az a különben minden parlamentben majdnem napirenden levő divatos kedvtelés, hogy az egyes pártok töredékekre szakadnak s egymással torzsalkodnak. A német birodalmi gyűlés úgynevezett centrumpartijában is ilyen viszály ütött ki. Ennek a pártnak híres vezérférfia a nem régiben elhalt Windthorst volt, a ki a legkülönbözőbb politikai irányzatok híveit maga köré tudta csoportosítani az alá a zászló alá, melynek jelmondata ez volt: Ne hagyjuk a pápát! Ezek a jézsuitáktól félrevezetett intelligens emberek azt gondolták, hogy a pápa egyházának vége lesz Németországban, hogy ha csak ők részen nem állanak, és a császárnak, meg a hazafias német köztudatnak oda nem kiáltják: Megállj! És Bismarck nagyot hibázott, hogy ezt a viszály-almát a megújított Németország pártjai közé odadobni engedte. Most azonban, midőn már még a látszata is eltűnt annak a jézsuíta koholmányának, hogy a római egyházat Németországon életveszély fenyegeti, a merőben pártérdekek előtérbe nyomultak s az új véderő-kérdés alkalmából megtörtént a konzervatív és demokrata elvű pártférfiak közt az elkülönülés, természetesen nem oly eredménnyel, mint a minőt a Vatikán uszályhordozói reméltek. Most hát azon törik a fejöket a klérikalísok, mi módon kellene felhasználni ezt a fordulatot a zavarosban való halászásra. Mert ezt a művészetet hogy

milyen jól értik, azt az egész világ tudja. Erről panaszkodott a brémai missiói értekezlet is, az elmúlt hónapban tartott összejevetelekor, felsorolván azokat az eseteket, melyek a római misszionáriusok tolakodásáról, de egyáltalán tehetetlenségökről is tanuskodnak. Mégis azzal ijesztgetik a jézsuiták a protestáns államokat, hogy a pápaság mindegyre hódít s idestova minden népek fejét, térdet hajtának Róma előtt.

Hollandiáról legalább gyakran hirtelik azt az állítást, hogy ott a lakosság jó harmadrésze, az idők folyamán katolikus lett. A dolog pedig voltaképpen úgy áll, hogy Hollandia soha sem volt egészen református. Még 1617-ben, az angol nagykövet jelentése szerint, a lakosságnak csakis egy harmada volt református. Később változott aztán a helyzet olyanformán, hogy már csak egy harmadrész maradt katolikus. Majd 1648-ban bővült a királyság területe a spanyol és így katolikus lakosságú részekkel, később Limburggal és más katolikus tartományterületekkel. Innen magyarázható meg az, hogy 3,618,000 lakos közül 1,560,000 látnivaló, hogy mivel 1829-ben a reformátusok a lakosságnak 59, ellenben a katolikusok 39%-át tették, majd ötven év elteltével, azaz 1879-ben 61.5% református áll 35.6% katolikus-szal szemben: tehát a katholicizmus hanyatlóban van, a mi a világosság országának örvendetes terjedését igazolja. Hollandia egyébiránt ismeretes arról az állhatatos evangéliomi hűségről, mely nem alkudozik, nem egyezkedik az egyszer megismert és elfogadott igazságnak a rovására. Ez a hagyományos elvűség győzött legújabbban is, a midőn Észak-Amerika és az Egyesült-Államok református egyházai, azaz a német és holland reform. egyházvidékek egyesülése forgott szóban. Noha e tervet a német atyafiak erősen pártolták s a holland gyülekezetek közül is megnyertek az eszmének egyeseket, mindamellett a többség ellenzésére az egyesülés elmaradt. Ugy látszik, hogy a holland testvérek azért nem rokonszenveznek az unió gondolatával, mert a németek a szabadelvűség tulcsapongásaitól nem őrizkedtek annyira, mint a hogy ezt a hollandok cselekedték.

Elkészve bár, de megemlékezünk még az öreg dr. Hefele József Károly katolikus püspök haláláról. A 85 éves korában Rottenburgban elhunyt tudós, annak idején a leghatározottabban ellenezte a csalhatatlansági téves dogma kimondását. Mint katolikus theologus, és püspökké levése, azaz 1869. előtt, az egyháztörténelem professzora, ismert névnek örvendett s számos munkát irt, melyek között legjelentékenyebb a zsinatok történelme hét kötetben.

Es most, mivel statisztikával kezdtük, statisztikával is fejezzük be az apróságokat. Mert minden hosszadalmasabb fejtegetés, czáfolgatás, vagy klastromi nevelésű klerikusokat jellemző csalfa enyelgés feleslegessé válik, hogy ha egyszer megismerjük a mi jó barátainknak, a katolikus pátereknek manőverét. Ők sportot csinálnak abból, hogy a közvéleményt félrevezessék, a történelmet saját szájok íze szerint csinálják, a jámbor lelkekkel kaczerkodjanak s a fennen hangoztatott liberálisizmus örve alatt a legveszedelmesebb szűkkeblűséget terjesztgessék. Mindez hozzátartozik a vatikáni rendszerhez. Legújabbban is egy új-yorki plébános felhányta a protestánsoknak a humánus intézmények létesítése körül kifejtett buzgóságukat, azt mondva, hogy hiába erőlködnek a protestánsok, mégis csak több felebaráti intézményt mutathatnak fel Amerikában, illetve Uj-Yorkban a pápa hívei. Erre a választ a statisztika abban adta meg, hogy ott a protestánsoknak 250, a katolikusoknak ellenben

csak 39 ilyen alkotásuk van, noha a segélyre szorulók 77 százaléka a római egyház tagja. Így áll a dolog másutt is. A különbség csak az a két egyház között, hogy a római mindig a felekezeti hovatartozásig szerint osztja a jótékonyosság filléreit, a protestáns egyház pedig az egyetemes nyomor felszegelésén és könnyítésén buzgólkodik. Hagyjuk őket a pápa útján, de mi tartunk össze; orando et laborando, előre!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Megirtuk** már Lapunk mult heti számában, hogy magántudomásunk szerint ő Felsége a király nem erősítette meg zsinati törvényeinket, az iskolaügyi rész miatt. Mikor e sorokat írjuk, még mindig nincsen bővebb tudomásunk ez ügyről, csak annyit hallottunk igen illetékes helyen, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter kifogásolta a részletesen kidolgozott iskolaügyi törvényt, felfogása szerint csak a magyar állam törvényhozásának levén joga iskolaügyi törvényeket alkotni.

— **Személyi hír.** Főtiszt. Kiss Áron püspök úr a bártfai fürdőből, hol eddig tartózkodott, az ottani kedvezőtlen időjárás miatt, a matlárházai fürdőbe (per Lomnitz, Szepesmegye) költözött át. Örömmel értesültünk arról, hogy a főtiszteletű úr egészségének a fürdői időzés eddig is javára vált. Reméljük, hogy annak idején friss erőben, teljesen felüdülve térend vissza körünkbe.

— **Felsőbb iskoláink az ezeréves országos kiállításán.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter hazánk valamennyi egyházi főhatóságához a következő leíratot intézte: „Az 1896. évi ezeréves országos kiállítás egyik feladata lévén, a nemzet ezeréves fennállásának ünneplése alkalmából ezen kiállításán az egész multat, s főleg a kultúra fejlődésének tíz századon át kifejlődött képét bemutatni, a kereskedelemügyi miniszter úr, mint az országos kiállítás elnöke, első sorban a hazai történelmi és műtörténelmi emlékek egybegyűjtéséről kíván gondoskodni. E czélból az említett miniszter úr a történelmi főcsoport több előadóját ki fogja küldeni, hogy az ország egész területén minden ily emléket, melyről tudomást nyernek, és a melyek a kiállítás keretébe való felvételre méltók, irjanak egybe. Tekintettel pedig arra, hogy a felsőbb tanintézetek és iskolák gyűjteményeiben csaknem mindenütt történelmi emlékek is őriztetnek, van szerencsém a főtiszt. főhatóságot tisztelettel felkérni, méltóztassék az említett intézeteket utasítani, hogy a gyűjteményeikben vagy könyvtáraikban netán létező történelmi emlékeknek a kiküldendő biztosok, illetőleg előadók által leendő tanulmányozását és összeírását engedjék meg és az ezek által kijelölendő tárgyakat annak idején a kiállításra küldjék be. Fogadja a főtiszt. főhatóság kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását. Budapesten, 1893. június hó 29-én. Gr. Csáky.” — Mi debreczeniek szívesen fogjuk fogadni a kiküldendő miniszteri biztost s örvendeni fogunk, ha a nagyérdékű kiállításán főiskolánk, jelentőségének megfelelő részt vehet.

— **Magyar tanférfiak kongresszusa.** Tóth József kir. tanfelügyelő és dr. Komlóssy Ferencz egyh. megyei főtanfelügyelő körlevelet intéztek Budapestről, mult hó

30-iki kelettel, az egyházi főhatóságokhoz, tehát tisztán túli egyh. kerületünk püspöki hivatalához is, tudatván, hogy miniszteri, illetőleg hercegprimási engedéllyel a kir. tanfelügyelők s a róm. kath. egyh. m. főtanfelügyelők f. évi aug. 20—26. napjai közt tanácskozás végett kongresszusra gyűlnek össze. Kérik aztán a püspök urakat, hogy „a kormányzatukra bízott egyh. kerület részéről is a mindnyájunkat közösen érdeklő népoktatási tanügyi tanácskozásra az egyházkerületet egyházmegyeként képviselő megbízottakat küldjenek, hogy így tanácskozásuk értéke általános s ennél fogva közös megállapodásuk minden irányban — fölfelé és lefelé — irányító lehessen.” A kongresszus tárgyai következők lesznek: 1. A magyar nyelv tanításának módszere: a) nem magyar ajku iskolákban, b) magyar ajku iskolákban. 2. Az osztott és osztatlan iskolák tanterve. 3. Nem volna-e czélszerű a falusi népiskolákban a tanítás időszakának másképen való beosztása? 4. Az ismétlő iskoláztatás helyes irányítása s ezzel kapcsolatosan: falusi gazdasági iskolák fölállítására. 5. A két évi tanfolyammal bíró felső népiskolák fentartandók-e továbbra is? 6. Az iskolai mulasztások ellenőrzésének módja. 7. Az állami tanfelügyelők és egyházmegyei főtanfelügyelők egymás közötti helyzete, viszonya. Továbbá: Az értekezleten megjelenő óhajtok által még fölvetetni szándékolt más kérdések. — Nagyon óhajtanánk tartjuk, hogy egyh. kerületünk elnöksége, ha nem is „*egyházmegyeként*”, de mindenesetre néhány illetékes szakférfiu kiküldése által mutassa ki egyházunknak e nagyfontosságú kongresszus iránti érdeklődését s annak tanácskozásaiban való tetteleg részvételét.

— **Görögországi tanulmány-út.** A középiskolái tanárok ez érdekes tanulmány-útjáról Dóczi Imre főiskolánk tanára, barátaihoz már több levelet intézett. Egyik levél elején a pokoli hőségről panaszodik, mely nehezé teszi a munkálkodást. „Ha Phalerumban minden nap fel nem frissítenők magunkat a tengerben, megbolondulnánk. Athénai csak d. u. 4—5 órától kezd élni s az élet tart reggelig. Mi pl. a legfényesebb hotelben a királyi palotával szemben a *πλατεα σύνταγμα* (alkotmány-tér) mellett lévén elszállásolva, ablakom alatt a térzene éjfél után 1—2 óráig tart s így aludni lehetetlen; délelőtt 7—11 óra közt a várost és muzeumokat járjuk, a 11 órai dejeuner után d. u. 4-ig alszunk, azután fürdeni megyünk Ó- vagy Új-Phalerumba, s visszajövet rendszeren fel az Akropolisra, hol az ebédig élvezzük (esti 8 óráig) a fenséges látványt. Az Akropolis romjai ma is felséges látványt nyújtanak, feledtetik a fáradságot, melyet átélünk, a nyomoru't népet, mely körülte lakik, az élettelen természetet, mely ilyenkor egészen ki van halva. Van itt egy kitünő hazánkfia, Fodor István Pozsonyból, az Edison-féle elektrom-társaság igazgatója, kinek igen sokat köszönhetünk; ő mondja, hogy fogalmunk sem lehet most az áprilisi tenyészettről; most az areopagos csak egy tar szikla, a hymettos, Pentelikon kopár hegyek, melyek a kecskét is alig táplálják. A Kephitosban és Ilistosban egy korty víz nincs! Fodor jövetelünkre egy magyar zászlót csináltatott, a mely azóta az athénaiak bámulatára folyton vendéglőnkön lobog; a lapokban is reklámot csinált; az ő munkája, hogy a démarchos (polgármester) mindjárt a második éjjel 10—12 órakor az akropolison, az osztrák-magyar követség pár nappal ezelőtt Kefisiában megvendégelt bennünket, s különösen az utóbbinál pompásan mulattunk; a konzulátus hónap estére hitt meg Piraeusba. Legterheesebbek voltak idáig a kirándulások, mert ilyenkor egész nap az égető forróságnak vagyunk kitéve. Az aeginai templomhoz épen

12 óra tájt másztunk fel a magas hegyre, mivel az oda való hajózás reggeli 8 órától 11-ig tartott; visszajövet derék hajóskapitányunk csöndes menettel meghurcolt bennünket a salamisi csatatéren. Eleusis csak fél napot vett igénybe. Tegnap meglátogatott bennünket a közokt. miniszter s örömet fejezte ki, hogy jó egészségben vagyunk. Türr tábornok már kétszer bejött hozzánk s meghítt, hogy ha Mykenából jövünk haza, nála Korinthusban pihenjük ki magunkat s ő magyar gulyásra fog várni bennünket. Különben a Cook-czég nagyúri módon lát el, a minek különben az a rossz következése is van, hogy temérdek a magánkiadásunk is sat. sat. — Ezen levelet már mult heti számunkra kiszedettük, de térszúke miatt ki kellett azt hagynunk. Azóta ismét kaptunk t. barátunktól levelet, melyben rendkívül felmagasztalja az athénei akadémia szépségét, de egyik első rendű gimnáziumról azt mondja, hogy ahhoz képest nálunk fényes állapotok vannak. A tanulmányozók különben már útban vannak hazafelé; most Konstantinápolyban időznek.

— **Ujabb életjelenségek egyházunkban.** Kolozsvárott folyó hó 7-ikén értekezletet tartottak Szász Gerő elnöklete alatt az erdélyi ev. ref. egyházkerület lelkészai és tanárai közül többen, hogy megalakítsák az erdélyi egyházkerületi papi értekezletet. Az elnöknek gondolatokban, valódi program-eszmékben gazdag megnyitó beszéde s Berde Sándor theologiai tanár érdekes felolvasása után elfogadták az alapszabálytervezetet s határozatokat hoztak a végleges megalakulás idejére s módozataira nézve. — *A szatmári prot. irodalmi kör* pedig, mint értesülünk, szeptember 6-án fogja tartani, isteni tisztelettel egybekötve, alakuló közgyűlését. Üdvözljük kolozsvári és szatmári atyánkfiait a szép munkatéren, melyre vállvetve akarnak kilépni. Csak egyesüljenek s lobogtassák fennen a zászlót, melyre a protestantizmus világot átható eszméi jegyezzék! Mi debreczeniek, árva szétszórtságunkban, méltó irigykedéssel nézhetünk haladni tudó testvéreink után.

— **Változás a doktorrá avatásban.** Csáky Albin gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter a budapesti egyetemnek a bölcsészeti kar által kezdeményezett kérdésére azzal az előterjesztéssel járult ő felségéhez, hogy a budapesti és kolozsvári egyetemen a „promotio sub auspiciis Regis“ vagyis a király képviselőjének jelenlétében végbemenő ünnepélyes doktorrá avatásnak intézménye, mely hazánkban századokon át gyakorlatban volt, de a legutóbbi félszázad alatt feledésbe ment, felújíttassék. Ő felsége örömmel fogadta ezt az előterjesztést és készséggel adta meg beleegyezését. Tekintettel arra, hogy a doktori fokozat elérésének egyik korábbi kelléke, a nyilvános vitakozás, többé gyakorlatban nincsen, ez a legfelsőbb védnökség alatti doktorrá avatás, melyben csakis azok részesülhetnek, kik úgy gymnasiumi, mint egyetemi tanulmányaikat általában jeles eredménnyel végezték be és a doktori fokozat elnyeréséhez szükséges összes szigorlatokat is mind kitüntetéssel tették le, lényegileg abból fog állani, hogy a felavatási szertartás a felségnek erre a célra kiküldendő képviselője előtt ünnepélyes formában meg végbe s a jelöltnek a király képviselője, királyi ajándékkul egy, a legfelsőbb névbetűket viselő arany gyűrűt nyújt át. Az erre vonatkozó szabályrendeletet a hivatalos lap egyik legközelebbi száma fogja közölni.

— **Kardos Károly m.-szigeti tanár 40 éves jubileuma.** Semmi esetre sem a mai kor nagyon is divatos szokásának akart eleget tenni a m.-szigeti ev. ref. lyceum kormányzó tanácsa, Kardos Károly 40 éves tanári működésének megünneplésével, hanem szívének nemesebb

sugallatát követve, óhajtotta leróvni az elismerés adóját a tanügy terén 40 év óta odaadó munkássággal fáradozó lelkes bajnoka iránt. És a mit óhajtott, el is érte. A június hó 25-iki iskolai záró ünnepélyvel kapcsolatosan megtartott jubiláris ünnepély, bár nem volt fényben és pompában olyan kiváló, mint a minőket a mai, látszatnak hódoló világ; sokszor parancsszóra teremt, de a maga komoly egyszerűségével, a résztvevők meleg lelkesedésével oly szívet és lelket egyaránt átható ünnepély vala, melyet bizonyára nem fognak könnyen elfeledhetni az abban résztvettek. Az ünnepélyt a volt és jelenlegi tanítványok s a helybeli intelligencia részvételével a lyceum kormányzó tanácsa rendezte. Kezdetét a jubiláns jelenlegi tanítványai részéről 24-dikén estve rendezett fáklyás-zenevel vette, hol egy VIII-dik gymn. osztályu tanuló szépen átgondolt beszédben üdvözölte az ünnepelt férfiút. Másnap az ev. ref. templomban folytatott, hol előbb Szikszay Zoltán lelkész tartott a nap jelentőségét méltató beszédet, s az isteni tisztelet után lón megtartva az iskolai zár-ünnepély, melynek keretébe volt beillesztve a jubiláns üdvözlése. Szilágyi István igazgató évi jelentése után Szöllösy Antal lyceumi felügyelő-gondnok nyitotta meg az ünnepélyt, a mely után Várady Gábor, az ünnepélyt rendező bizottság elnöke, a kormányzó tanács nevében üdvözölte az érdemes férfiút. Utána üdvözölték a jubilánst: Kovássy Ákos h. polgármester Sziget város nevében, Szabó Aurél ügyvéd a volt tanítványok nevében. Ezután nyújtá át Aczél Ferencz a tanítványok gyönyörű dísz-albumát, melybe ama száz, meg száz férfiú írta be nevét, a kik a mult időkben az ünnepelt tanítványai voltak. Üdvözölték még Marikovsky Menyhért a felsőbb leányiskola, Kovássy Zoltán az állami tanítóképezde, Bodrogi Gyula a máramarosvármegyei tanító-egyesület, Vékony Antal a középiskolai tanárok helybeli köre, s Gally János VIII. oszt. tanuló a jelenlegi tanítványok nevében. Egyházkerületünk nagyérdemű püspökének, főt. Kiss Áron úrnak üdvözlését Lukács Ödön esperes úr tolmácsolta s végül Szilágyi I. igazgató úr mondott remek beszédet a tanári kar nevében. Ezzel az ünnepély a templomban véget ért, s a közönség a „Szózat“ éneklése közben a lyceum épületébe vonult, hol Kardos jól talált olajfestésű képe lepleztetett le Križsely Bálint kedves és rokonszenves beszéde után. Délben fényes bankett volt a „Vigadó“ dísztermében, estve jól sikerült hangverseny a színházban s utána kedélyes táncmulatság a kaszinó termeiben. Így folyt le a szép ünnepély, melynek minden mozzanatán meglátszott, hogy ez az őszinte ragaszkodás, a szeretet-szülte öröm munkája. Sok ajakról elhangzott az óhajtás, mely a nehéz időkben híven munkálkodó buzgó férfiúnak még hosszú s teljesen megérdemelt boldogságot kívánt s én sem fejezhetem be e tudósítást mással, mint annak kifejezésével, hogy a kegyelemnek Istene tartsa őt meg még igen soká, lyceumunk s magyar protestáns tanügyünk örömeire és büszkeségére! M.-Sziget. Szikszay Zoltán ev. ref. lelkész.

— **Iskolai statisztika Máramaros-Szigetről.** A m.-szigeti ev. ref. lyceumba az 1892/3-dik iskolai évre beiratkozott összesen 302 növendék. Ebből év végén vizsgálatot tett 272, és pedig mindenből jeles eredménnyel 26, mindenből jóval 54, mindenből elégséggel 121, egy tantárgyból elégtelent kapott 35, két tantárgyból 24, több tantárgyból 12. Érettségi vizsgálatra jelentkezett 42 ifju, ebből az írásbelit letette 40, elbukott 2. A szóbeli vizsgálaton 40 közül megérett jelesül 2, jól 7, egyszerűen 21. Két hó mulva javításra utasított 7, egy évre visszavetett 3.

— **Emlékeztetés a debreczeni 25 és 21 éves találkozásra.** A márczlus elején több egyházi és politikai lapokban közzétett felhívásom értelmében, a kik folyó évi augusztus hó 23-án el akarnak jönni Debreczenbe: e szándekukat, ha csak egy levelező lapon is, de sürgősen, legkésőbb aug. 1-ig tájékozás végett tudatni sziveskedjenek. Gyüd, u. p. Siklós, 1893. jul. 17. Türi Lajos ref. lelkész.

— **Hajdúvármegye közigazgatási bizottsága** f. évi jul. 10-én tartott ülésében elhatározta és a községi előjárásoknak meghagyta, hogy a Gönczy-egyesület gyűlésein megjelenő úgy állami vagy községi, mint *felekezeti* tanítók részére esetről-esetre 1 frt napidíjon kívül az úti költséget a községi pénztár hordozza. E tétel jövőre a községi költségelőirányzatba beveendő. Az ifju egyesület életére e fontos határozat tagadhatatlanul jótékony hatást fog gyakorolni.

— **A debreczeni ev. ref. felsőbb leányiskola** internátusának igazgatónőjévé *Kalocsa Róza*, ismert pädagogiai író- és nevelőnő választott meg. — *Debreczen város központi óvodájának* vezetésére 8 pályázó közül szavazattöbbséggel *Nagy Károlyné* szül. *Matolcsy Ilona* deési óvónő választott meg, ki ezen a téren 16 év óta szép sikerrel működik. Gratulálunk e két választáshoz.

— **Lelkészjelölés.** A halál által megüresedett darnói lelkész-tanítói állomásra — miután Szabó Béla tiszta-kóródi s.-lelkész visszalépett — pályáztak: Csepelyi Menyhért fugyivásárhelyi rendes-, Andorkó Sándor jánki és Sipos József hermánszegi s.-lelkész-tanítók s jelöltettek a Szatmáron folyó hó 5-én tartott kandidálás alkalmával. A választás ezen hó 23-án fog megtartatni.

— **Adományozás.** (2-ik közlemény.) A simonyifalvai magyar iskola építéséjére újabban adakoztak: kisujszállási ev. ref. egyház 5 frt, tiszafüredi 5 frt, pelsőczyi 1 frt 50 kr., kabai 2 frt, makói 10 frt, szentmihályi 2 frt, fűzes-gyarmati 2 frt 50 kr., n.-kőrösi 3 frt, kunszentmiklósi 3 frt 50 kr., szentesi 5 frt és az orosházi evang. egyház 5 frt, összesen 44 frt 50 kr. Midőn e kegyes adományokat hálás köszönettel nyugtázom, tisztelettel kérem fel mindazon lelkésztársaimat, kikhez kéri ívet küldeni bátorkodtam, hogy azt, ha üresen is, hozzam eljuttatni méltóztassanak. Vadász, 1893. július 10. Hajdu Elek ev. ref. lelkész.

TARTALOM-JEGYZÉK: Fentartsuk-e protestáns népiskoláink felekezeti jellegét? Mózes András. — Megjegyzések a fentebbi czikkre. Kovács Lajos. — Tárca: A kathólikus népek jövője Dr. Bartha Béla jogtanár. — Tanügy: Iskolai értesítők. — Közéletünk: Nyilatkozat. Segesvári József. — Irodalom. — Külföldi apróságok. — Különművek. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:
CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A *dévaványai* ev. ref. egyház 2 fitanítói s egy leánytanítói állomásra pályázatot hirdet.

Fizetése 1. a másod osztályzatú fitanítói állomásnak: 90 frt készpénz, 2560 liter buza, ugyanannyi árpa, melynek ez időszerint megváltási ára 240 forint, mintegy husz hold

(1200 □ öles) szántó föld, mindegyik tanítványától egy csirke, 60 frt lakbér. 2. a parallel fitanítói és 3. a 4-dik leányiskola tanítói állomásának: 500 frt készpénz, természetben való lakás, ha az egyház ilyet nem ad, lakbér czímen 60 frt.

Kötelessége az 1. és 2. szám alattinak: míg az egyháztanács másként nem intézkedik, az elemi fiiskola 3 alsó osztálya egyikének, ez időszerint az első osztálynak tanítása, a 3. szám alattinak, míg az egyháztanács másként nem intézkedik, az elemi leányiskola 3 alsó osztályának s az ismétlő iskolások tanítása.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu okleveles tanítók. A kérvényben felemlítendő, hogy a pályázat melyik vagy mindenik állomásra történik. Méhészettel foglalkozó a részvénytársaságnál díjazott alkalmazást remélhet. Pályázati határidő: f. évi aug. 4. d. u. 6 óra.

Dévaványa, 1893. jul. 14.

Szügyi Dániel

ref. lelkész.

1-2

Pályázat.

A *kisujszállási* ev. ref. egyháztanács az állami segély igénybevételével 8 osztályra fejlesztendő gymnáziumában a hetedik osztály megnyitása alkalmából a következő tanszékre hirdet pályázatot:

Egy tanszék: természetrajz és földrajzra.

Ezen tanszék a nagyméltóságú m. kir. Vallás és közoktatásügyi Miniszterium kinevezése alá esvén a miniszteri kinevezésig ideiglenesen töltetik be.

Csak ev. ref. vallásuak pályázhatnak.

A miniszterileg kinevezett okleveles rendes tanár a tiszántúli ev. ref. tanári nyug- és gyámi intézetnek kötelezett tagja lesz.

Oklevéllel nem bíró tanárjelöltek is pályázhatnak, mely esetben, mint helyettes tanárok nyerneik alkalmazást a helyettes tanári fizetéssel.

A rendes tanár fizetése 1200 azaz egyezer-kétszáz forint (2400 korona) 200 azaz kétszáz frt (400 korona) lakpénz és négy izben 50—50 frt (100 korona) ötödéves pótlék.

A helyettes tanár fizetése 800 azaz nyolcszáz frt (1600 korona.)

A pályázók az igazgató tanács elnökéhez czimezzék folyamodványaikat. E folyamodványokban életkoruk, vallásuk, családi állapotuk, hadkötelezettségi viszonyaik, képesítésük, eddigi netáni szolgálatuk okmányokkal igazolandók.

A pályázati kérvények az alólirt igazgató tanács elnökéhez legkésőbb f. évi augusztus hó 1-ig küldendők be.

A megválasztott f. évi szeptemb. 1-ső napján tartozik hivatalát elfoglalni s szükség esetén köteles más rokon tantárgyakat is tulterheltségének kikerülésével előadni.

Olyan pályázók, kik torna-tanári képesítéssel is bírnak, számíthatnak arra, hogy a következő tanévben a 800 koronával díjazott torna-tanári állásra is alkalmaztatnak.

Kisujszállás, 1893. július hó 10.

Gulyás Lajos,

ev. ref. lelkész, ig. t. elnök.

2-2

Pályázat tanári állomásra.

A *sárospataki* ev. ref. jogakadémián egy évi szabadságolás tolytán megüresedett helyettes tanári állomásra:

Pályázó, mint helyettes tanár, egy évre (189³/₁-re) választatik; kötelessége a magyar büntetőjog, közigazgatásjog és államjog előadása a tanterv szerint kötelezett óraszámában.

Díjazása: 1000 frt; a főiskolai épületben egy szobás szabad lakás, fűtés é; világítással.

A pályázók kérvényeiket *jogtudori okmányokkal* felszerelve az akadémiai igazgató hivatalához 1893. augusztus hó 15-éig nyújtsák- vagy küldjék be.

A megválasztott állását 1893. szeptember 1-én elfoglalni köteles.

Sárospatak, 1893. július 5-én.

2-2

Az igazgatóság.

Pályázat.

A *bihar-nagy-bajomi* ev. ref. egyház pályázatot hirdet egy ideiglenes káplántanítói állomásra.

Fizetés az egyház részéről 400 frt készpénz és egy szobából álló lakás.

Kötelesség egy iskola vezetése, mely egy vagy két osztályú leend; továbbá az egyházi jegyzőség.

A káplántanító a lelkészt akadályoztatása esetén helyettesíti, mely fáradozásáért külön tiszteletdíjban is részesül s csak tőle függ, hogy egyéb mellékjövedelemre is szert tegyen.

Pályázatok július hó 29-ikéig a lelkész hivatalához küldendők.

Bihar-Nagy-Bajom, 1893. július 12.

Révész Mihály,

ev. ref. lelkész.

2-2

Pályázati hirdetés.

A *karczagi* ev. ref. népiskolánál egy leánytanítóságra pályázat nyittatik. Javadalma: évi 500 frt készpénz törzsfizetés, évnegyedenként előre fizetve az egyház pénztárából; öt év mulva korpótlék. Tisztességes lakás az iskola épületben. Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles férfi- és nőtanítók. A megválasztott köteles a tiszántúli ev. ref. egyházkerület tanterve szerint az I. és II. leányosztályt tanítani. Esetleg más osztály vezetésére is köteleztetik. Egy évi sikeres működés után fog állandósíttatni a megválasztandó. Ha férfi tanító választatik, előnye van az orgonázásban jártasnak. A kellőleg felszerelt kérvények 1893. július 30-ig nyujtandók be alólirt iskolai elnökséghez.

Karczag, 1893. jul. 11.

Hajnal Elek,

ev. ref. lelkész, iskolaszéki elnök.

2-2

Pályázat.

A *békési* ev. ref. VI. osztályú gymnasiumban egy megüresedett tanszékre pályázat hirdettetik. A megválasztott tanárnak főtantárgya a német nyelv lesz, miért is a német nyelvből képesítéssel kell bírnia. A német nyelv mellett heti 23 óraszámig más rokontartárgyat is köteles tanítani.

Évi fizetés: 1150 azaz ezerszázötven forint évnegyedenként előre fizetve.

Okleveles vagy középiskolai törvény értelmében jogosított egyén egy évi sikeres működés után állandósíttatik, oklevél nélküli pedig sikeres működés esetén is csak akkor, ha a törvényszabta idő alatt az oklevelet megszerzi, díjazása azonban az ilyennek is a fentebb kitett összeg lesz.

Az állandósított tanár a „Tiszántúli ev. ref. középiskolai tanárok nyugdíj- és gyámintézetének” köteles tagja.

Megjegyeztetik, miszerint a gymnasium állami segélyezése tárgyában a magas miniszteriumhoz a felterjesztés megtétele s az ügy kedvező elintézése esetén a tanári fizetések annak megfelelőleg fognak rendeztetni.

Kellően felszerelt pályázatok f. évi július 31-ig alólirtotthoz küldendők.

Békés, 1893. július 6.

Szegedy Károly,

ev. ref. lelkész, a gymn. igazgató tanács elnöke.

2-2